

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

**REMONT I KONSERWACJA WSZYSTKICH
ELEWACJI KOŚCIOŁA FILIALNEGO PW ŚWIĘTEJ
JADWIGI W DOBROSZOWIE**

Inwestor:

**Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Trójcy
Bożnowice 50, 57-210 Henryków**

Autor Programu

mgr Piotr Pelc – konserwator zabytków, nr dypl. UMK 1400/163404/2013

Wrocław 22.09. 2023

SPIS TREŚCI

1. KARTA TYTUŁOWA.....	1
2. PRZEDMIOT OPRACOWANIA.....	3
3. OPIS ZABYTKU I ZAGADNIENIA HISTORYCZNE	3
4. MATERIAŁ I KONSTRUKCJA.....	5
5. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ.....	5
6. CEL I WYTYCZNE KONSERWATORSKIE.....	5
7. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH.....	6
8. BIBLIOGRAFIA.....	9
9. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA	10

2. PRZEDMIOT OPRACOWANIA

Przedmiotem niniejszego opracowania jest stworzenie programu prac konserwatorskich dotyczącego wszystkich elewacjach kościoła filialnego pw. św. Jadwigi w Dobroszowie, ma to związek z planowanymi pracami konserwatorskimi przy obiekcie. Obiekt znajduje się w rejestrze zabytków nr 1612 z dnia 8 kwietnia 1966 r i podlega ochronie prawnej.

3. OPIS ZABYTKU I ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

Kościół filialny pw. św. Jadwigi położony jest na wzgórzu, w północnej części wsi, na terenie dawnego cmentarza otoczonego kamiennym murem z budynkiem bramnym po stronie południowej, po stronie południowej i zachodniej obszar przykościelny otaczają zabudowania mieszkalne i gospodarcze. Wzniesiony w partii fundamentów z kamienia łamanego i cegły w partiach murów obwodowych, otynkowany tynkiem strukturalnym, z detalami architektonicznymi wyrobionymi w tynku, z piaskowcowymi opaskami okiennymi i portalami, okna zakrystii zabezpieczone kutymi, żelaznymi kratami, dach pokryty dachówką karpiówką, drewniany hełm wieży pokryty blachą ocynkowaną.

Kościół orientowany, salowy, z dwuprzęsłowym korpusem na planie prostokąta i absydialnie zamkniętym prezbiterium, z niewielką zakrystią przylegającą od południa do prezbiterium, z zachodnią kruchtą i przylegającym do niej od północy aneksem. Kościół przykryty dachem dwuspadowym, zakrystia, kruchta i aneks przykryte dachami pulpitowymi; po stronie zachodniej, na osi dachu, znajduje się ośmioboczna sygnaturka przykryta cebulastym hełmem.

We wnętrzu ściany boczne artykułowane są toskańskimi pilastrami; w przyziemiu wschodniej ściany prezbiterium rozmieszczone są na osi dwie nisze zamknięte łukiem koszowym. Wnętrze przykryte sklepieniem kolebkowym z lunetami, zakrystia i kruchta sklepieniem krzyżowym. Prezbiterium oddzielone jest od nawy szerokim gurtem i wyniesione jednym stopniem. W zachodniej części nawy umieszczona jest współczesna empora muzyczna, na którą prowadzi bieg schodów umieszczony w kruchcie.

Elewacje z partią cokołową wyrobioną w tynku, nawa i prezbiterium opięte są prostymi, pojedynczymi przyporami umieszczonymi między osiami okiennymi. Ściany nawy artykułowane są lizenami wyrobionymi w strukturalnym tynku, elewacje zwieńczone

profilowanym gzymsem. Elewacje północna i południowa w górnych partiach zabezpieczone są żelaznymi kotwami. Otwory drzwiowe w zakrystii i kruchcie prostokątne, w nawie we wnękach zamkniętych łukiem odcinkowym. Okna obustronnie rozglifione, zamknięte łukiem pełnym, w zakrystii i kruchcie prostokątne, ujęte opaskami z płaskim profilem.

Elewacja zachodnia, szczytowa, z umieszczoną na osi kruchtą zawierającą otwór drzwiowy po stronie południowej ujęty kamienną opaską z gładkim profilem; po północnej stronie kruchty dobudowany aneks z niewielkim otworem drzwiowym po stronie zachodniej ujętym drewnianymi odrzwiami. Fasadę wieńczy jednoosiowy, wolutowy szczyt z niewielkim oknem zamkniętym łukiem pełnym ujętym parą tokańskich pilastrów; szczyt wieńczy trójkątny naczółek z owalną płyciną zawierającą inskrypcję: GEBAUT / ANNO 1750 / RENOVATUM / ANNO / 1856, 1910. Na krawędziach spływów wolutowych oraz na wierzchołku naczółka umieszczone są kamienne kule. Elewacja południowa dwukondygnacyjna, dwuosiowa, z otworem drzwiowym w drugiej osi od zachodu ujętym kamiennym portalem z prostym profilem. Przylegająca do prezbiterium zakrystia z otworami okiennymi od zachodu i wschodu; na wschodniej ścianie, nad oknem umieszczone jest okno strychu. Elewacja północna dwuosiowa. W połaci dachu, po stronie północnej i południowej, umieszczone są okna powiekowe. Hełm sygnaturki, z pojedynczym przezroczem, wieńczy gałka z blaszaną chorągiewką.

Kościół w Dobroszowie istniał co najmniej od końca XIII wieku. Na początku XIV wieku pozostawał po patronacie Hermanna von Promnitz, a od 1319 cystersów z Henrykowa. Obecna barokowa świątynia została zbudowana ok. 1750 roku na miejscu starszego, drewnianego kościoła. W 2. poł. XVIII wieku powstało wyposażenie w postaci m.in. ołtarza głównego z przyściennym retabulum zawierającym obraz *Modlitwy św. Jadwigi*, namalowany przez Johanna Michaela Steinera oraz ambony w kształcie wieloryba. Zapewne w XIX wieku po północnej stronie kruchty dobudowano niewielki aneks. Kościół był restaurowany w latach 1856, 1910, 1959 i 1970. Został wpisany do rejestru zabytków 8 IV 1966 roku.

4. MATERIAŁ I KONSTRUKCJA

Wzniesiony w partii fundamentów z kamienia łamanego i cegły w partiach murów obwodowych, otynkowany tynkiem strukturalnym, z detalami architektonicznymi wyrobionymi w tynku, z piaskowcowymi opaskami okiennymi i portalami, okna zakrystii zabezpieczone kutymi, żelaznymi kratami, dach pokryty dachówką karpiówką, drewniany hełm wieży pokryty blachą ocynkowaną.

5. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania wszystkich elewacji jest bardzo zły, tynki w większości wtórne, „szary baranek”, wykonane na silnej zaprawie cementowej, która jest zbyt szczelna i uniemożliwia odparowywanie nagromadzonej wody, co przyczynia się do powstawania wilgoci i wysoleń wewnątrz budynku (il.9,10). Tynki te pochodzą zapewne z ostatniego remontu przeprowadzonego w latach 7-tych. Na gzymsach i wnękach okienny tynk gładki cementowo- wapienny, pokryty pobiałą, może pochodzić z remontu 1856/1910, co jest udokumentowane na fasadzie w postaci inskrypcji w naczółku.

6. CEL I WYTYCZNE KONSERWATORSKIE

Najważniejszym celem prac konserwatorskich jest przywrócenie kościołowi w Dobroszowie jego walorów estetycznych oraz powstrzymanie procesu powstawania wilgoci i wysoleń wewnątrz kościoła. Najbardziej istotne jest usunięcie wszystkich śladów zaprawy cementowej i zastąpienie jej zaprawą mineralną o właściwościach fizyko-chemicznych zbliżonych do oryginału. Piaskowcowe portale i opaski okienne w złym stanie zachowania. Powierzchnia kamienia zabrudzona, z miejscowymi wykruszeniami. Stolarka drzwiowa najpewniej wtórna, dokładnych oględzin należy dokonać po rozpoczęciu prac i zastosować się do programu prac konserwatorskich podpunkt 7.4.

Przed przystąpieniem do prac należy wykonać badania stratygraficzne, które doprecyzują technikę wykonania oraz określą oryginalną kolorystykę elewacji oraz stolarki okiennej i drzwiowej.

7. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

7.1 Tynki: elewacje, blendy okienne, glify

- I. Wykonanie dokumentacji fotograficznej obecnego stanu zachowania. Zdjęcia zostaną wykonane po każdym etapie prac oraz po zakończeniu całości.
- II. Przed przystąpieniem do prac należy zabezpieczyć witraże.
- III. Usunięcie wtórnych cementowych warstw tynku.
- IV. Zachowanie i uzupełnienie dobrze zachowanych fragmentów dekoracji elewacji. Zakres zostanie określony po wykonaniu badań stratygraficznych.
- V. Uzupełnienie brakujących tynków zaprawą mineralną o właściwościach fizyko-chemicznych zbliżonych do oryginału, zaprawa wapienno-piaskowa z dodatkiem białego cementu portlandzkiego lub gotowa zaprawa np. firmy Keim, Remmers lub innej o podobnych właściwościach.
- VI. Rekonstrukcja kolorystyczna zgodnie z wynikami badań stratygraficznych i po zatwierdzeniu projektu kolorystycznego przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu. Wybór koloru po wykonaniu prób. Rodzaj farby zostanie doprecyzowany po badaniach.

7.2. Detal kamienny, piaskowiec

- I. Wykonanie dokumentacji fotograficznej obecnego stanu zachowania. Zdjęcia zostaną wykonane po każdym etapie prac oraz po zakończeniu całości.
- II. Przed przystąpieniem do prac należy rozpoznać detal kamienny pod kątem zachowanych monochromii, badania stratygraficzne.
- III. Usunięcie luźnych zanieczyszczeń z kamiennych powierzchni na sucho i mokro.
- IV. Wstępne umycie kamienia wodą pod ciśnieniem nie wyższym niż ok. 60 bar
- V. Wykucie wszelkich betonowych śladów po naprawach współczesnych.
- VI. Usunięcie wtórnych śladów po farbie emulsyjnej, wybór metody po dokonaniu

prób.

VII. Przeprowadzenie zabiegu czyszczenia powierzchni kamienia metodą wodną, myjką wodną pod ciśnieniem max. 100 bar, osłabione partie pod ciśnieniem max. 60 bar z zastosowaniem środków chemicznych. Użycie 3%-5% procentowego wodnego roztworu kwasu fluorowodorowego. Wybór metody po dokonaniu prób. Dokładne mycie wodą po zastosowaniu środka chemicznego.

VIII. Przeprowadzanie zabiegu odsalania metodą migracji soli z rozszerzonego środowiska. Nakładanie okładów z pulpy celulozowej lub kompresów z ligniny i wody destylowanej w miejscach gdzie pojawiają się wysolenia.

IX. Impregnacja osłabionych partii kamienia. Zastosowanie preparatu Funcosil Steinfestiger KSE OH firmy Remmers lub innego o podobnych właściwościach.

X. Mechaniczne doczyszczanie kamienia przy użyciu szczoteczek oraz małych kamieni ściernych jak piaskowiec, korund.

XI. Uzupełnianie ubytków w elementach z piaskowca przy użyciu zapraw mineralnych wyrabianych przy pomocy odpowiednio dobranego kruszywa – piasku, zmieszanego z białym cementem portlandzkim, wodą oraz Eurolanem HL – dyspersja tworzywa sztucznego, zwiększająca plastyczność oraz przyczepność, barwionej w masie pigmentami mineralnymi lub użycie gotowej zaprawy o podobnych właściwościach np. firmy Keim. Wytrzymałość zaprawy dostosuje się do właściwości fizycznych granitu

XII. Miejscowe scalanie kolorystyczne, użycie farby silikatowej Keim oraz pigmentów mineralnych lub innej o podobnych właściwościach.

XIII. Hydrofobizacja przy użyciu preparatu Konsil Z Super, który dodatkowo hamuje porost glonów i działa grzybobójczo lub innego o podobnych właściwościach.

7.3 Elementy metalowe, krata okienna, okucia w drzwiach

I - Usunięcie luźnej rdzy przy użyciu szczotki metalowej

II - Pokrycie całości inhibitorem na bazie roztworu Taniny, np. preparat Kortanin lub inny o podobnych właściwościach.

III - Pokrycie krat matową farbą do metalu np., firmy Noxan lub inną o podobnych właściwościach.

7.4. Konserwacja Stolarki

I – Wykonanie odkrywek w celu ustalenia pierwotnej kolorystyki

II – Oczyszczenie drzwi ze starych powłok malarskich

III- W przypadku stwierdzenia obecności drewnojadów, Impregnacja drewna preparatem biobójczym Chylotox – metodą iniekcji do poszczególnych otworów i powlekanie pędzlem lub innym o podobnych właściwościach.

IV- Impregnacja osłabionych partii drewna, lica i odwrocia, przy pomocy roztworu Paraloidu B 72 w toluenie

V. Wymiana zdestruowanych elementów konstrukcji drzwi, zastosowanie materiału o zbliżonych parametrach fizyko-chemicznych do oryginału.

VI - Pokrycie drzwi matową farbą do drewna np., firmy Noxan lub inną o podobnych właściwościach. Wybór koloru po wykonaniu prób i zatwierdzeniu przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu

7. BIBLIOGRAFIA

- Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. 4, z. 6, Powiat strzeliński, red. E. Kołaczkiewicz, Warszawa 2008, s 468-469.
- Kościół filialny pw. św. Jadwigi, Dobroszów, Karta Ewidencyjna Zabytku, opr. M. Pacyna, X 1959, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków. Delegatura w Wałbrzychu, <https://zabytek.pl/pl/obiekty/g-240489> (dostęp 21 IX 2023).
- A. Kozieł, Bohemian Painters in Silesia in the Baroque Period. Career Paths and Recipes for Success, „Quart” 2019, nr 2, s. 43.

8. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA I RYSUNKOWA

1. Kościół filialny pw. św. Jadwigi w Dobroszowie, widok ogólny, fot. Piotr Pelc.

2. Kościół filialny pw. św. Jadwigi w Dobroszowie, elewacja południowa, fragment elewacji zachodniej z widoczną w naczółku inskrypcją : GEBAUT / ANNO 1750 / RENOVATUM / ANNO / 1856, 1910. fot. Piotr Pelc.

3. Kościół filialny pw. św. Jadwigi w Dobroszowie, elewacja północna, widok ogólny, fot. Piotr Pelc.

4. Kościół filialny pw. św. Jadwigi w Dobroszowie, fragment elewacji wschodniej, widok ogólny, fot. Piotr Pelc

5. Kościół filialny pw. św. Jadwigi w Dobroszowie, fragment elewacji wschodniej, widok ogólny, fot. Piotr Pelc

6. Kościół filialny pw. św. Jadwigi w Dobroszowie, fragment elewacji, narożnik południowo-wschodni, widok ogólny, fot. Piotr Pelc

7. Kościół filialny pw. św. Jadwigi w Dobroszowie, piaskowcowe portale wejściowe wraz z wtórną stolarką drzewianą., fot. Piotr Pelc

8. Kościół filialny pw. św. Jadwigi w Dobroszowie, piaskowcowe portale obramienia okienne wraz zachowanymi oryginalnymi, XVIII- wiecznymi kratami, fot. Piotr Pelc.

9. Kościół filialny pw. św. Jadwigi w Dobroszowie, wewnątrz kościoła, na zdjęciu widoczne silnie zawilgocone, zasolone i odparzone tynki., fot. Piotr Pelc.

10. Kościół filialny pw. św. Jadwigi w Dobroszowie, wnętrze kościoła, na zdjęciu widoczne silnie zawilgocone, zasolone i odparzone tynki., fot. Piotr Pelc.

